

צ'בזטי מוזהר"ן

קמא
דף קיט.

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה רסט

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

ליקוטי

ההתקשרות, ותיכף ומיד נתעלם, כי אח"כ נתפרדין ונתרחקין, כי עדיין היא אמורה עליו עד ההופה. נמצא שבשעת השידוך נתגלה אור האחדות שלהם שהיה עד עתה בהעלם, ותיכף ומיד נתעלם כנ"ל, בבחי' **והחיות רצוא ושוב** כנ"ל. ובשביל זה שוברין כלי החרם בשעת התקשרות השידוך, כי כתיב (שם) **והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק**, "פירוש כאור היוצא מן החרסין [2], דהיינו הניצוץ שיוצא בשעה ששוברין כלי החרם שהוא רק לפי שעה. י"ע"כ בשעת התקשרות השידוך שאז אור האחדות שלהם נתגלה בבחי' **רצוא ושוב** כנ"ל, ע"כ שוברין כלי החרם, זה מרמז על סוד **והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק** כנ"ל: "וועיין עוד טעם על זה לעיל בסי' ס' [3] ובליקוטי תנינא בסופו [4]:

רסו [5] **דע**י שמיתות בהמות וחיות בלא זמנן, הוא ע"י שאינן נזחרין במצות סוכה כראוי. כי סוכה בחינות אמא דמסככא על בנין (תיקונים ד"ג)[6] בחינות **אם לבינה תקרא** (משלי ב.). וזהו בחינות ההבדל שבין גדר אדם לגדר בהמה, כמו שארז"ל (ברכות יוד) **ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו** [7], שעשה לה דדים במקום בינה, אבל הבהמה יונקת מדדי בהמה למטה. וזהו ההפרש שבין גדר אדם לבהמה, שהאדם יונק מדדי אדם שהוא במקום בינה, בחינות **אם לבינה תקרא** בחינות סוכה, אבל הבהמה יונקת מדדי בהמה שהם למטה. ועל כן כשפוגם במצות סוכה, אזי נופל מבחינות דדי אדם שהם במקום בינה, בחינות סוכה, ואזי נופל לבחי' דדי בהמה, ויונק משם. נמצא שיונק משפע של הבהמה, ועל כן יונק את חיותם, ועל ידי זה הם מתים, על ידי שנוטל מהם את השפעתם. ולפי הפגם שפגם בסוכה, כן הוא נפילתו, וכן נוטל את השפע של הבהמות, וכמו כן גורם מיתות הבהמות והחיות. וזהו בחי' **ולמקנהו עשה סוכות** (בראשית לג) כי הסוכה הוא בשביל מקנהו כנ"ל:

גם העוסקין בבנין מוזיק להם, כמשרז"ל (סוטה יא) כל העוסק בבנין מתמסכן [8], כי צריך לבנות הבית בחכמה ושכל, ואזי אין מוזיק לו הבנין ואזי ראוי לו לבנות בית, כמו שכתוב (משלי כד) **בחכמה יבנה בית ובתבונה יתבונן**² **ובדעת חדרים ימלאו**, [9] (כי יש לו מקום להכניס השפע). אבל כשבונה בלא שכל, אזי מוזיק לו, ועל כן מתמסכן, כי זה עונשו על שפגם בחכמה, כי היה ראוי לו לבנות הבית בחכמה כנ"ל, ועל כן עונשו שמתמסכן, שזה בחינות פגם החכמה, בחינות **חכמת המסכן בזויה** (קהלת ט). ועל כן על ידי הסוכה שהיא בחי' שכל, בחינות **אם לבינה כנ"ל**, עייז יכול לבנות בית, בבחי' **בחכמה יבנה בית וכו' כנ"ל**: **וזהו** בחי' (שם [10]) **ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית כנ"ל**:

וזהו בחי' שבועות, כי שבועות וסוכות הם אחד, כי התורה יוצאת מבינה שהיא בחי' סוכה כמ"ש (משלי א)[11] **ואל תמוש תורת אמר, בחי' אם לבינה** שהוא "בחי' סוכה כנ"ל:

רסה רסו רסז רסח רסט ער רעא

וע"כ תיכף אחר סוכות הוא שמחת תורה, כי מבחי' סוכה משם יוצאת התורה. נמצא על ידי שנכנסו בסוכה, נעשים כעצמם בבחינות התורה, כי משם יוצאת התורה כנ"ל. ואז מתחלת התורה שהוא בראשית, בחינות בית, היינו בית דבראשית, בחינות **ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית כנ"ל**: **וזהו** בחי' **סוון** [12], שאז הוא זמן מתן תורה, ר"ת **ויעקב נסע סוכותה**³ **ויבן לו בית וכו' כנ"ל** [2]:

רסז⁴ [22] **שבועות** הוא רפואה להריאה, כי ה' כנפי ריאה כנגד ה' חומשי תורה (תיקון כה [23]). ובשבועות מקבלין התורה יכולין לקבל חיות חדש:

רסח [24] **כשאין** האדם מסתכל על התכלית, למה לו חיים. והנה הנפש מתנגעת תמיד לעשות רצון יוצרה, וכשרואה שאין האדם עושה רצונו ית' ח"ו אזי היא מתנגענע כ"מאוד לחזור לשרשה, ומתחלת להמשיך עצמה להסתלק מגוף האדם, ומוזה נחלה האדם, על ידי שנחלש כח הנפש, ע"י שממשכת עצמה ממנו מחמת שאין ממלא רצונה, כי היא"ו רוצה רק שיעשה רצון המקום ב"ה: ומה שהאדם חוזר לבריאותו על ידי רפואות, הוא מחמת שהנפש רואה שזה האדם יכול לכוף עצמו לעשות היפך תאוותו ורגילותו. כי הוא מורגל באכילת לחם ושאר מאכלים, ועכשיו כופה תאוותו ומקבל רפואות וסמים מרים בשביל בריאותו. ומחמת שהנפש רואה שהוא יכול לכוף תאוותו בשביל איזה תכלית, ע"כ היא חוזרת אליו, כי היא מצפה שיכוף תאוותו בשביל התכלית האמיתית, לעשות רצון יוצרו ית':

רסט [25](לשון רבינו ז"ל) **מדירת** הצדיק ניכר מעשה הדור, וסימן לדבר, **והיא יושבת תחת תומר** (שופטים ד), ואחז"ל (מגילה יד) מה תמר אין לו אלא לב אחד אף ישראל כן. (ע"כ לשונו ז"ל):

ער [26] **כמו** שיש התעוררות מאדם לחבירו, כגון כשרואין שאחד אומר בקשות וסליחות בהתעוררת⁵ כלב נשבר, אזי חבירו מתעורר ממנו ג"כ, כי מתעורר מחבירו ומתחיל להסתכל על עצמו, ונתעורר ג"כ, ומתחיל לומר ג"כ בקשות בהתעוררת⁶ הלב, כמו כן יש אצל האדם עצמו ⁷בהתעוררות מיניה וביה, שמתעורר מתוך דברי עצמו, דהיינו שאומר בקשות ותחינות בהתעוררות וצועק וי לי, ובתוך כך נתעורר מזה ומתחיל להסתכל על עצמו היכן אני, ומי צועק כך, הלא וי לי, לי ממש, ומתחיל שנית לצעוק וי לי, לי דייקא. ואף שבתחילה נדמה לו כאילו ג"כ אומר באמות כראוי, עכ"ז אח"כ רואין ההפרש בין קודם לאחר כך והבן:

רעא [27] **צריך** שיהיה להאדם עזות דקדושה כמבואר בכמה מקומות. כמ"ש (אבות פ' ה) הוי עז כנמר, וכמובא לעיל [28], ואפי' נגד הרב בעצמו צריך שיהיה לו עזות, שיעיז פניו לדבר עמו כל מה שצריך, ולא יתבייש. וזה שאחד מקורב יותר, הוא רק ע"י שיש לו עזות

מוהר"ן קיט.

^[1] תורה אור יחזקאל א (יד) והמיות רצוא ושוב כמראה הבזק: תורה רסו משלי ב (ג) כי אם לבינה תקרא לתבונה מתן קולך: תהילים קג (ב) ברכי נפשי את יהוה ואל תשכחי כל גמוליו: בראשית ושלח לג (יז) ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על פני קרא שם המקום סכות: ס משלי כד (ג) בן־בנה יבנה בית ובתבונה יתבונן: (ד) ובדעת תנדרים יקלא כל הון יקר ונעים: קהלת ט (טז) ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים: משלי א (ח) שמע בני מוסר אבך ואל תשש תורת אפך: תורה רסט שופטים ד (ה) והיא יושבת תחת תמר דבורה בין הרקמה ובין בית אל כמר אפרים ויצלו אליה בני ישראל למשפט:

^[*] בדפדור' ופירש"י

^[2] עיין תגינה יג: ופרש"י שם וביחזקאל א' יד

^[3] בדפדור' כאן הוא סיום התורה וסיום חלק א' של הלקוטי מוהר"ן וההמשך

^[4] והא הוספה של מוהר"ת בתקפא.

^[5] מוהר"ת בתקפא

^[6] תורה ס' אות ח' [דף עג.]

^[7] תורה צ' תגינא [דף מ.]

^[8] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו ועיין חיי מוהר"ן סימן נו כתי"רבינו שנמצא ושיריך לתורה זו. ועיין שיש"ק ח"ב סימן רעט כשנכנס רבינו לדור בברסלב היתה שם מחלת בהמות ואז אמר תורה זו עוד עיי"ש סימן רעה כיצד נשתלשלה אמירת התורה. עוד עיין חיי מוהר"ן סימן נו ולק"ה מלוה א' מובא בשיש"ק ח"א סימן פח.

^[9] במשך הנחל מהדרי' תש"ן ותשס"ג– טעם שמיתות. (וראה גם ריש תורה מא שנשמט תיבת ריקודי, כי במהדורה מנוקדת ראשונה של משך הנחל עשו תיבה ראשונה כותרת וכשהחזירו במהדורה שניה שם נשמטה התיבה לגמרי וכאן נשמטה ותיקנו טעם במקום דט)

^[10] הקדמת התיקונים בדפים שלנו דף ב:

^[11] תהלים קג ב'

^[12] עיין שיחות הר"ן אות ס'

^[22] גם בדפדור' יתבונן, בתרלז ומתורלו- יתבונן (כלשון הפסוק)

^[10] בדפדור' ותורלד- הוא, ומתורלו- היא (בתקפא גיטין מחזק ולא ברור ובברגר היא)

^[11] גם בדפדור' ותורלד- לבריאותו, ומתורלו - לבריאותו

^[12] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[13] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[14] בדפדור' ובהתעוררות, בתורלד- בהתעוררת, ומתורלו- בהתעוררות

^[15] בדפדור' בהתעוררות, בתורלד- בהתעוררות, ומתורלו- בהתעוררות

^[16] בתורלד- התעוררות

^[17] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[18] תורה כב אות ד' ח' תורה ל אות ח' תורה קמו

^[19] עיין סנהדרין צב.

^[20] הערה זו נמצאת כבר בדפדור'

^[21] בראשית לג ה"ל

^[22] ומשלי ו' כ'

^[23] בתורלד- בסי'

^[24] **צ"ל** **סיון ביד ואז כי כן מבואר בש"ע אה"ע סי' קכו סעיף ז' ור"ל בפסוק זה מרומז ענין סיון שני פעמים כי ויעקב נסע סוכותה ר"ת סיון חיינו הו"ו יוד של ויעקב, כי הוא אינה משרש התיבה ע"כ צריכין לצרף עמה גם היוד. וכן נסע סוכותה ויבן ר"ת סיון ור"כ כנ"ל. ועיין עוד בפל"ח.**

^[25] מתורצו - סוכתה

^[26] **לב ר"ת לו בית, לב זו התורה, כי בית מבראשית למד מלעיני כל ישראל היינו כלל התורה (זה מצאתי מכת"י ז"ל).**

^[27] בתורלד- לשונו ז"ל) TQT

^[28] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו (במהדורת תרלד כתוב שהיא

לשון רבינו)

^[29] דף ע.

^[30] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[31] מתורצו - מאז

מאמר מדינת הצדיק ניכר מעשה הדור

מספח"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

שיחות
אין

לקוטי הלכות
אין

קושיות

א. מדינת הצדיק ניכר מעשה הדור – צ"ע האם דבורה היתה צדקת הדור? האם זה שייך באשה? ועוד הרי פנחס עדיין חי ומסתמא הוא הצדיק הדור אז. כי דבורה חיתה בשנת ב' אלפים תרלו (שפתי חכמים מגילה יד.), ואז גם פנחס היה חי (תנא דבי אליהו)¹, אעפ"כ עזבו אותו והלכו אל אשה מכל קצות הארץ.

ב. ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא: (שופטים ד' ד') צ"ע הרי אשה פסולה לדון? המפרשים כתבו שבהוראת שעה הותר לה לשפוט (חיד"א)² אבל תוס' ב"ק טו.³ כתבו שקבלוה משום שכינה. וראה שם אילת השחר שאין הכוונה עפ"י הדיבור אלא לפנים משורת הדין⁴ משום שכינה. כי אין הכוונה ששפטה ברוח הקדש שהרי לא בשמים היא אלא כיון ששכינה עמה קבלו על עצמם שמה שתפסוק יהיה מקובל עליהם (מהרי"ן חיות)⁵

ט"ז ב' אב תשפ"א אומץ

ג. תנא דבי אליהו רבה פרק ט – ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא (שופטים ד') וכי מה טיבה של דבורה שהיא היתה שופטת את ישראל בעת ההיא ומתנבאה עליהם והלא פנחס בן אלעזר היה בימים ההם, מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ בין ישראל בין עכו"ם בין איש בין אשה בין עבד ובין שפחה הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו, כך אמרו בעלה של דבורה עם הארץ היה אמרה לו אשתו בא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבהמ"ק שבשילה מה אם יהיה חלקך בין אנשים כשרים שבהם ותזכה לעוה"ב והוא היה עושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה לפיכך נקרא שמו לפידות וכן אמרו ג' שמות יש לו ברק לפידות מיכאל, ברק שפניו היה דומה לברק לפידות שהיה עושה פתילות עבות ומה שמו מיכאל שמו. הקב"ה בוחן לבות וכליות הוא ואמר הקב"ה לדבורה אתם כוונתם לשם שמים ועשיתם פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה גם אני ארבה אתכם בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל ומי גרם ללפידות שהיה חלקו בבני אדם כשרים וזכה לעוה"ב הוא אומר דבורה אשתו כך אמרו על דבורה אשת ברק ועל כיוצא בה הוא אומר חכמות נשים בנתה ביתה (משלי יד)

ד. חומת אנך לחיד"א על שופטים פרק ד פסוק ד – ודבורה אשה נביאה וכו' היא שפטה את ישראל בעת ההיא. פירש הרב מהר"ח ש"ז⁶ בתשובה בס' תורת חיים ח"ג סי' צ"ג היא שפטה את ישראל וכי תימא הא ק"ל דאשה פסולה לדון לז"א בעת ההיא פי' להוראת שעה עב"ד:

ה. תוספות ב"ק טו. – אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש. תימה הא לפנייהם לא איירי אלא בבשרים לדון דכן דרשין בפרק בתרא דגיטין (דף פח: ושם) לפנייהם ולא לפני הדיוטות ואשה פסולה לדון דתנן בפרק בא סימן (גדה דף מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד כדאמרין בהחובל (לקמן דף פח:) ובפרק שבועת העדות (שבועות דף ל.) וי"ל דההיא דפרק בא סימן (גדה ד' מט:) באיש איירי כלומר כל איש הכשר לדון כשר להעיד ומדכתיב (שופטים ד') והיא שפטה את ישראל בדבורה אין להביא ראיה דאשה כשירה לדון דשמא היו מקבלין אותה עליהם משום שכינה וא"ת בגיטין (ד' פח:) דרשין לפנייהם למעוטי הדיוטות והכא דרשין לרבות אשה וי"ל דהתם ממעט משום דלפניהם קאי אאלהים דכתיב בפרשה וא"ת בלא לפנייהם תיפוק ליה דבעינן מומחים מאלהים ויש לומר דלפניהם איצטרך לכל דבר עישוי וכפייה אף על פי שאינו דין דבעי מומחין וכן מוכח בפ"ק דסנהדרין (דף ז:) דדריש מאשר תשים אלו כלי הדיינים:

ו. שכן היא ההלכה שיכולים בעלי הדין לקבל עליהם גם פסולים ואין זה דין תורה אלא פשרה אבל עיין בשו"ת אגרות משה (יורה דעה ח"ד סי' כו), שדן בעניין שמעיא ואבטליון שהיו גרים ומזכיר גם את דבורה ומשמע שהיה הוראת שעה. (וכנ"ל בשם החיד"א) וצ"ע ראה ערוך לנר שם שכתב שהיה עפ"י הדבור.

ז. הגהות וחידושים על בבא קמא דף טו. – בא"ד. ומדבורה אין להביא ראיה דשמא היו מקבלין אותה עליהם משום שכינה. נ"ב הנה בתוס' (גדה נ.) כתבו דדנה על פי הדיבור, והנה הדין מבואר דאסור לחכם לדון ולהורות ע"פ הנבואה, דכתיב לא בשמים היא, ואלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר, ואין משגיחין בבת קול, וא"כ היכי היתה רשאי לדון על פי הדיבור. אולם לפי מה שהמתניק התוס' כאן נחא, דהנה הדין מפורש דבדיני ממונות מהני קבל עליו קרוב או פסול, עיין פ"ק דסנהדרין ובחז"מ סי' כב, וכן צריכים לפרש אגדה דפ' הפועלים (ב"מ פד:), דר"א ב"ר שמעון דן את בעלי דינים בעת שהיה מוטל על העליה אחר מותו, וגם זה צריכים לפרש כיון דבאו לדון לפניו, מקרי קבלוהו עליהם. ועי' בהגהות על ב"מ שם: (מהרי"ן חיות):

ג. מדירת הצדיק ניכר מעשה הדור סימן לדבר והיא יושבת תחת תומר – צ"ע מסתמא לא זו היתה דירתה, אלא רק שם ישבה לשפוט את העם. ועוד שאם לא החשש מיחוד כיון שבעלה לא היה בעיר, אפשר שהיתה יושבת בביתה (כמבואר שם במפרשים).

ד. תחת התומר – צ"ע מה גרם לישראל לחזור בתשובה האם הרושם הגדול שראו אותה יושבת תחת תומר או יש קשר נעלם בין מקום מושב הצדיק ללב ישראל בבחי' ושכנתי בתוכם דהיינו שלב ישראל הוא גם דירת הצדיק ועל כן הדירה של הצדיק משפיע על לב כל ישראל. ויותר נראה לומר כפירוש השני כי לא כל אחד מתפעל מפשטות אדרבה מי שגדל ברחבות לפעמים דייקא הפשטות מרחיק אותו כמבואר בשי"ק ב' (תרסח/ו)

ה. סימן לדבר וכו' – צ"ע האם כוונתו שבאמת אין ראייה אלא זה רק סימן ורמז לדבר או שנקט לשון בני"א.

ו. ניכר מעשה הדור – צ"ע מה שהיה להם לב אחד לאביהם אין זה מעשה, אלא מחשבה.

ז. מדירת הצדיק ניכר מעשה הדור – צ"ע בדבורה גילו לנו חז"ל כיצד ללמוד מהדירה על ישראל אבל כיצד נלמד מדירת הצדיק שהיא דירה רגילה על הדור. ובפרט מדירת הצדיקים החסידים שלא נהגו בפשטות כמו רבנים הליטאים/ו אלא ברוב הדר. ומדוע לא נהגו גם החסידים למעט במותרות בביתם כדי שעי"ז גם ישראל ינהגו כך. ואולי מנהג הזה של מיעוט שגם האשה שלהם היתה עם לכים לזה. ובאמת גם רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל נהג בפשטות מאד. אבל צדיק גדול אולי אדרבה צריך ללמד ליתן לאשתו את כל הכלים להקל עליה כי גם בלא זה יש לה קשיים וצער של התעסקות בעולם הזה ואדרבה ממנו ילמדו כל העם ליתן לנשיהם דירה עם כל מה שיכול להקל עליה.

ח. מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים. – צ"ע כי בתנא דבי אליהו למדו מאותו פסוק שהיו אז ת"ח רק כמלא דקל או חצי דקל. (וראה בילקוט שמעוני/ט) מביא את שתי הדרשות ביחד) אדרבה גם בחז"ל הזה רואים שלמדו מדירת הצדיק עוד דבר על הדור כולו.

ט. לב אחד לאביהם שבשמים – מה הכוונה האם כל ישראל הרגו את יצרים הרע/ו. האם כולם זכו ללבם חלל בקרבם? נראה שבצבור גדול גם כשלא כולם זכו לזה אבל כיון שהרוב המוביל הוא כזה ואחרים מתבטלים לרוב בכלליות זה כבר נחשב כאילו כולם זכו לזה. ועדיין זה חדוש עצום.

י. מה תמר אין לו אלא לב אחד – צ"ע מדוע נקט לשון שלילה ולא פשוט מה תמר יש לו לב אחד, מדוע נקט אין לו אלא. אולי קמ"ל שלא לב אחד מתגבר על שני, דהיינו יצ"ט על יצה"ר, אלא כמו התמר שמכתחילה היה לו רק לב אחד כל כך זכו לכוון כולם לבם לשמים.

יא. ידוע שהצדיק בו כלולים כל נשמות ישראל/א (כדאיתא במדרש (שמו"ר א ח) אשה אחת ילדה ס' רבוא דהיינו את משה רבנו) וראה תורה לט תנינא שמשה רבנו הראה השגת התכלית אפילו לשפחה יותר ממה שזכרה יחזקאל הנביא בעצמו, נמצא שלב כל הדור תלוי בצדיק, ומדוע בדבורה רק דירתה מלמד על כלל

עוד עיין עין אליהו (שיק) על מגילה יד. – ומה שהקשו התוספות בנדה (דף נ' ע"א) הא אשה פסולה לדון ולכאורה מאי קושיא הא אם קבלה בודאי מותרת לדון. ועי' בשבועות (דף כ"ט ע"ב) שמתרצים כנ"ל. ואף שהיא היתה יחידה והיו תרתי לריעותא ולא מהני קבלה עיין בש"ך חור"מ (ריש סימן כ"ב), אך אחר שקבלו בקגא"ס מהני וא"כ מאי קושיא נימא שהם קבלו בקגא"ס (דהיינו שעשו קנין על הסכמות) שתדון אותם. אך התוספות מיאנו בזה דקשה להם למה הלכו לכתחלה אצל האשה שפסולה לדון ולא הלכו אצל אנשים דכשרים לדון. ולכן מתרצים שהלכו לשאול אצלה שתלמד להם הדינים או שדנה ע"פ הדבור.

^א שיח שרפי קודש – חלק ב אות תרסח – אָמַר פֶּעַם מוֹהֲרֵנִי זְכוּרֹנוּ לְבָרְכָהּ: "אֵלֹ לֹא הֵייתִי רוֹאֶה אֶצֶל רַבְּנוּ בְּתַחֲלַת הַתְּקָרְבוּתִי אֶת הַפְּמוּטוֹת וְצִלְחוֹת הַפֶּסֶף שֶׁהָיוּ לְרַבְּנוּ, הָיָה קֶשֶׁה לִי יוֹתֵר לְהִתְקַרֵּב, כִּי הוּא נוֹלֵד וְגִדֵּל בְּבֵית עֲשָׂרִים, וְאֵלֹ לֹא הָיָה רוֹאֶה אֶת אֶצֶל רַבְּנוּ, הָיָה קֶשֶׁה לוֹ לְהִתְקַרֵּב, וְיִלְפָּעֶרְנָע לִיכְסֹּעַ אוֹן וְיִלְפָּעֶרְנָע שִׁישָׁאֵלָאָה."

^ב הייתי בבית של הרב ראובן גרשונוביץ זצ"ל בנתיבות ראיתי שם פשטות שמעטים יכולים לחיות כך, וכך זכור לי שגם בבית של הסטיפעלער היה נראה שכך שנהגו הרבה רבנים ליטאים. לעומת זה בבית של הבבא סאלי בנתיבות לא נהגו כך. ועד כמה שידוע לי גם בהרבה בתים של רבנים חסידיים.

^ט ילקוט שמעוני שופטים רמז מב – והיא יושבת תחת תומר. אר"ש בן אבשלום משום ייחוד, ד"א מה תומר זה צלו מועט אף ת"ח שבאותו הדור היו מועטים. ד"א מה תומר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

^י רבנו בחיי על בראשית פרק יח פסוק ה – וסעדו לבכם. מכאן יש ללמוד סמך וסעד שהכיר בהם מלאכות אף על פי שבאו אליו בדמות אנשים, ועל כן אמר לבכם ולא אמר לבבכם, כענין שכתוב בבשר ודם (תהלים קד, טו) ולחם לבב אנוש יסעד, לפי שבשר ודם יש לו שני לבבות יצר טוב ויצר הרע, אבל המלאכים אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

^{יא} שער הפסוקים – פרשת שמות – ואמנם כל אותם הזווגין שהיו נעשים בזמן דור המדבר, הם זווג יעקב בלאה זו הנזכר. וכל הנשמות של בני ישראל שיצאו ממצרים, הנקרא דור המדבר, נבראו ע"י הזווג ההוא, ולכן נקרא לאה זו ע"ש דור המדבר והבן זה: ובוה יתבאר לך מה שנתבאר בדרוש שקודם לזה, כי דור המדבר נקרא דור דעה, לפי שהם מן הדעת העליון דו"א, ומבחי' אבא וע"ש. ולכן כלם יצאו מזווג יעקב ולאה אשתו, אשר שניהם נעשו מהארות יסוד דאבא כנוצר, אשר הוא בחי' מרע"ה, ולכן כלם נקראו על שמו. כמשה"ה, (במדבר י"א כ"א) העם אשר אנכי בקרב, כנו"ל בדרוש שקדם בארך. וז"ס מ"ש חז"ל על פ' למשה ולישראל, ואמרו שקול משה כנגד כל ישראל. גם ר' עקיבא דרש, אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס א', ומנו זה משה וכו', והטעם הוא, לפי שכלם הם ענפיו ונצוציו, והוא שורש ואב לכלם.

ישראל, ולא ליבה? ועוד כיון שבמגילה יד:י"ב מגנים אותה שהיה בה גאוה, מדוע זה לא לימד על כל הדור ואילו דירתה כן?

יב. במגילה יד. למדו שכל ישראל בזמן דבורה היה להם לב אחד לאביהם שבשמים ובלק"ה מבואר שהיה בזכות דבורה שהחזירה אותם בתשובה. וצ"ע מב"ב טו: שם מבואר שבימי השופטים היה דור של הבל/י"ב והיו שופטים את שופטיהם/י"ב ולא מקבלים מהם מוסר. ואולי אדרבה זה היה שבח שבתקופה כזו/י"ב היא היחידה שהצליחה להחזיר את ישראל בתשובה. ואיתא בתנב"א/י"ב שבאותו הדור היה מעט ת"ח. ויאמר לשיבחה שאעפ"כ החזירה את ישראל בתשובה.

הקדמה

נראה כוונת רבנו לבאר במגילה יד. מנין לה לגמרא שיש לדמות את מקום ישיבתה של דבורה ללבם של כל ישראל, אלא כי יש קשר הדוק בין דירת הצדיק ללבם של ישראל. ומשמע דווקא הדירה של הצדיק ולא שאר מדותיו. ובאמת בתנב"א למד מיישבתה תחת תומר עוד על אותו דור שת"ח מועטים כמלא דקל או חצי דקל. ובילקוט שמעוני למד מיישבתה תחת התומר מה צילו מועט כך ת"ח באותו הדור מועטים. הרי לנו שחז"ל פשוט היה להם שמקום ישיבתה מלמד על הדור כולו.

חז"ל למדו ממה שנקרא אשת לפידות שהיא היתה אש להבה בעבודת ה'. והיה מאיר ממנה אור כלפידים/י"ב. ומיישבתה תחת תומר למדו שהיו כל ישראל לב אחד לאביהם שבשמים, וזה דייקא בדור שבזמן שאר השופטים כתוב שהיו דור של הבל ושופטים את שופטיהם, והיא אשה יחידה שהצליחה להחזיר את כל עם ישראל בתשובה ומכל קצות הארץ באו אליה למשפט אע"פ שפנחס היה חי אז. וכתב המלבי"ם שהיו מעשיה בוריות והתלהבות כלפידים. מבואר שהיתה אשה כריזמטית במיוחד אש להבה לה'. ובכח הזה סחפה אחריה כל מי שהיה אצלה.

וכעין שמצינו בספרים/י"ב בדינה בת יעקב שבגיל שש היה לה כח להחזיר את עשו בן השמונים בתשובה, אלא שיעקב נעל אותה בתיבה י"ב חודש, אז הצליחה לברוח, וכנראה אז מצאה שכם בן חמור וכל כך התפעל ממנה, שהעמיד עיר שלימה על הרגלים בגללה והתלהבותה סחפה עיר שלימה להסכים למול עצמם.

עד כאן ההקדמה

יב. **מגילה דף יד:** אמר רב נחמן לא יאה יהירותא לנשי תרתי נשי יהירין הויין וסניין שמיהו חדא שמה זיבורתא וחדא שמה כרכושא זיבורתא כתיב בה ותשלח ותקרא לברק ואילו איהי לא אולה לגביה.

יג. **בבא בתרא דף טו:** – דתניא רבי אלעזר אומר איוב בימי שפוט השופטים היה שנאמר (איוב כז-יב) הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו איזה דור שכולו הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים.

יד. **ב"ב טו.** – וא"ר יוחנן מאי דכתיב (רות א-א) ויהי בימי שפוט השופטים דור שפוט את שופטיו אומר לו טול קיסם מבין (ענין) אומר לו טול קורה מבין ענין אומר לו (ישעיה א-כב) כספך היה לסיגים אמר לו סבאך מהול במים.

טו. **תקופת השופטים** היתה מב' אלפים תקטו עד ב' אלפים תתלא (סדר הדורות הקצר) השופט הראשון היה עתניאל בן קנז אחרי אהוד בן גרא ואחריו שמגר בן ענת ואחריו דבורה אחריה גרעון ואחריו עוד שמונה שופטים האחרון שמשון ואחריו שמואל הנביא.

טז. **תנא רבי אליהו רבה** – פרק ט – והיא יושבת תחת תומר אמרו חכמים שלא היו תלמידי חכמים בישראל בעת ההיא אלא כמלא (נ"י חצי) דקל בלבד לכך נאמר תחת תומר:

ועי"ש פירוש משפט וצדקה – אות כא) אלא כמלא דקל, כי דבורה היתה ראש הסנהדרין והם היו השופטים לישראל ונמלכין בה בכל דבר הקשה אבל סנהדרין זו היתה קטנה ולכך נמשלה לתומר בנגוד למה שממשלין כל סנהדרין לחרם וכן נקראו תמר דבורה להגיד שגם בחינת תמר אין להם אלא כשהם נמלכים בדבורה וענין תחת לפי דרש זה המקום כלומר אף שהתומר היה השופט היא היתה השופט הנכון.

י"ז. **רלב"ג** (שופטים ד ד) – וקראה אשת לפידות כי בעלה היה שמו ברק וברק ולפיד הם קרובים בענין או יהיה פי' אשת לפידו' ע"ד אשת חיל אשת מדיני' ויהיה לפידים ולפידות ענין א' והרצון בו כי כבר הגיע עצום מדרגת' בנבואה עד שהיו נראי' לפיד' במקו' שהיתה מגעת לה הנבואה כמו שספרה התורה במרע"ה:

י"ח. **(בראשית לב כג)** וְאֵת אֶחָד עֶשֶׂר יִלְדֵּיו פָּרַשׁ וְדִינָה הָיְתָה בִּתּוֹ וְעֵינָיו בְּעַלֵּי הַתּוֹס' השלם שהקשו מה הטענה על יעקב? עיין בארה של תורה תשעז מהלך מחודש בזה עפ"י **רבי עובדיא** מברטנורא שיעקב לא רצה לתת את דינה לעשו שמא תחזיר אותו בתשובה ואזי יפסיד את הברכות של יצחק. ועיין **בראשית רבה** (עו ט) אמר לו הקב"ה למס מרעו חסד וכו' לא בקשתה להשיאה למהול ודרך התר היא נשאת לערל ודרך איסור. **עוד שם** שנעל אותה בתיבה וקשה למה לא העמיד אותה מאחרי אח גדול כמו את רחל ואם כבר הכניסה לתיבה מדוע נעל? ומבאר בשם **ספר חסידים** שדינה רצתה להתחתן עם עשו ויעקב סרב וטעם שרצתה כי היה בכוחה להחזירו בתשובה, ומביא שם **מדרש** שעשו שהיה עם יעקב יב חודש ויש מדרש (מדרש אגדה על החומש וויען תרנד בראשית לב כג) ותצא דינה מהיכן יצאה מהתיבה נמצא שהיתה בתיבה יב חודש. ובשם **ספר להעיר להורות ולהשכיל** (ח"ג עמ' ע') להגאון יונתן דומב משגיח בישיבת בית מאיר. שהסיבה שלא החביא אותה אלא גם נעל אותה כיון שהיה בכוחה להחזיר את עשו בתשובה ורצתה להנשא לו ויעקב מנע ממנה, כי אמר שלא תצליח. ונענש על כך במעשה עם שכם. וכן נמצא בספר **חסידים** (מקצת נרדמים סימן תתשח) שמאד רצתה להנשא לעשו. ועיין **בארה של תורה** וישלח תשפ שכתב עניין זה. **משמע שהיתה דינה כבר בגיל שש עם כוחות נפש אדירים** שעשו רושם על כל סובביה עד שבגיל שש היה בכוחה להחזיר בתשובה את עשו שהיה בגיל של אביה למעלה משמונים שנה ושכם בן חמור כל כך התפעל ממנה שהיה מוכן למול עצמו בגיל מבוגר ועוד שכנע עיר שלימה לעשות כמותו למול בגיל מבוגר והכל מסתמא בגלל דינה שכל כך התפעלו ממנה.

תורה רפ"ט [יט] (לשון רבינו ז"ל)

מדירת הצדיק ניכר מעשה הדור,

וסימן לדבר, והיא יושבת תחת תומר (שופטים ד/כ), ואחז"ל (מגילה יד/כא) כיון שאין זו הודעה היכן ישבה שהרי הרבה תמרים יש בארץ, לא כוון הכתוב אלא ללמד על העץ עצמו, שישבה תחת עץ שאין לו נוף רחב וגזעו אחד העולה לגובה, משל שיש לו רק לב אחד העולה לשמים, וממקום מושבה למדו על כלל ישראל, מה תמר אין לו אלא לב אחד אף ישראל כן. משמע שכלל ישראל זכו לתשובה שלימה כל כך עד שאין להם לב אלא אחד לשמים, מבח הרושם העצום שעשה עליהם מקום ישיבתה של דבורה תחת תומר בעת ששפטה אותם, אע"פ שהיתה עשירה מאד (כמבואר בתרגום יונתן ובפרש"י). ואולי ממה שרבנו למד ממנה רמז לדירה של הצדיק, צ"ל שיש קשר נעלם בין לב כלל ישראל לדירת הצדיק, בבחי' ושכנתי בתוכם, שלב כל אחד מישראל הוא משכן לצדיק.

דבורה החזירה את ישראל בתשובה (לק"ה/כב), אע"פ שהיה בתקופת השופטים שהיו דור שפל שהתלמידי חכמים בו מועטים, ומשמע שלהבדיל מכל השופטים שקדמו לה ושהיו אחריה רק היא בזמן היותה שופטת הצליחה לסחוף את כל ישראל בהתלהבות שלה שהיתה אש להבה לה, לבוא אצלה מכל קצות הארץ ולחזור בתשובה שלימה עד שכל ישראל היה ליבם שלם רק לה' ית'.

ועפ"י הסוד ראיתי (ספר הלקוטים שופטים פ"ד ועוד/כג) שדבורה היתה בחי' מלכות עלמא דאיתגליא כמו רחל להבדיל מחולדה שהיתה בחי' בינה עלמא דאיתבסיא בלאה. ומה שכתוב שישבה תחת התומר כי תומר גמט' שמש ורומז ליסוד, לרמזו שהיתה מקבלת מבין זוגה. כי המלכות לית לה מגרמה כלום, אלא מבעלה. נמצא שכל כוחה להיות שופטת את ישראל בכוח הצלחה ורוח הקודש ונבואה, היה שע"י עמדה בנסיין לכבד את בעלה אע"פ שהיא נביאה שופטת כל ישראל והוא איש פשוט עם הארץ כמבואר בתנא דבי אליהו/כד, ומכח

י" לא ידוע טתי ותיכן נכתבה תורה זו

כ שופטים פרק ד (ד) ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא: (ה) והיא יושבת תחת תמר דבורה בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים ויעלו אליה בני ישראל למשפט:

רש"י – (ה) תחת תומר – תמרים היו לה ביריחו. בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים – לפי תרגומו של יונתן יש ללמוד שאין מקרא זה כמשמעו, ואין אלו סימני מקום ישיבתה, אלא למדנו שאשה עשירה היתה ומן המקומות האלו היתה פרנסתה, והיא יושבת בעירה, עטרת שמה. תחת תומר – תמרים היו לה ביריחו, וכרמים ברמה, וזיתים בבקעת בית אל, שהוא מקום שמן, ועפר חיזור בהר אפרים, תי' יונתן 'בטור מלכא', אומר אני שמוכרין אותה ליוצרי חרש. ויש פותרין: 'עפר חיזור', שדה זרע, כמו (שביעית ב א): שדה הלבן:

מצודות דוד (ד) אשת לפידות – רצה לומר, אשת חיל, זריזה במעשיה כלפיד אש, והוא ענין מליצה, וכאשר יאמרו הבריות. היא שפטה – בעבור שהיתה נביאה וזריזה במעשיה, בא לה המעלה הזאת להיות שופטת את ישראל:

מלבי"ם – (ד) ודבורה – אמר שהתקבצו עתה ארבעה הכנות לתשועתם. א) מ"ש למעלה שצעקו אל ה', ב) זכות דבורה שזכתה לנבואה (מה שלא זכו מושיעים הקודמים) והכנתה הטבעית שהיתה אשת לפידות, שהיו מעשיה בוריות והתלהבות כלפידים, ג) השתדלותה לתקן את העם שהיא שופטה אותם, (ומלת שופטה בינוני מהקל, וי"א שהוא פועל עבר שלם מהמרובע): (ה) והיא – ד) זכות ישראל, שתחת שיתר השופטים הוצרכו לסבב בין העם לשפוט אותם כמ"ש בשמואל וסבב בית אל וכו', הנה היא יושבת תחת תמר – שנקרא ע"ש תמר דבורה – (ותומר זה נמצא בין הרמה ובין בית אל). ויעלו אליה בני ישראל – מעצמם למשפט – וע"ז המליצו חז"ל מה תמרה אין לה כי אם לב אחד, כך היה אז לישראל לב אחד לאביהם שבשמים, וכן אמרו מה תמרה זו צילה מועט כך היו אז הת"ח מועטים, שאל"כ לא היו הולכים מקצה הארץ אל אשה למשפט:

כא מגילה דף יד. דבורה דכתיב ודבורה אשה נביאה אשת לפידות מאי אשת לפידות שהיתה עושה פתילות ומקדש והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר רבי שמעון בן אבשלום משום יחוד. דבר אחר מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים.

מהרש"א – יושבת תחת תומר מ"ש תחת תומר כו'. דאין זה הודעה למקום שהיא יושבת דכמה אילנות תמרים יש בא"י וקאמר לאשמועינן תחת תומר ולא תחת אילן אחר משום דהתומר אין לו ענפים למטה ואין יחוד וד"א אין לו אלא לב אחד כו' דהיינו לב אחד של גזעו הולך ביושר מלמטה למעלה משא"כ שאר אילנות דגם הענפים יש להם לב והם נוטים לכאן ולכאן:

כב הכשר כלים ד' ח'

כג בספר מנחת יהודה (לר' יהודה גופאן) פ' בשלח דף קצו כתב שמצא בסוף ספר הכוונות לקוטים משם האריז"ל.

כד תנא דבי אליהו רבה – פרק ט – כך אמרו בעלה של דבורה עם הארץ היה אמרה לו אשתו בא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבהמ"ק שבשילה מה אם יהיה חלקך בין אנשים כשרים שבהם ותזכה לעוה"ב והוא היה עושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה לפיכך נקרא שמו לפידות וכן אמרו ג' שמות יש לו ברק לפידות מיכאל, ברק שפניו היה דומה לברק לפידות שהיה עושה לפידות עבות ומה שמו מיכאל שמו. הקב"ה בוחן לבות וכליות הוא ואמר הקב"ה לדבורה אתם כוונתם לשם שמים ועשיתם פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה גם אני ארבה אתכם בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל ומי גרם ללפידות שהיה חלקו בבני אדם כשרים וזכה לעוה"ב הוי אומר דבורה אשתו כך אמרו על דבורה אשת ברק ועל כיוצא בה הוא אומר חכמות נשים בנתה ביתה (משלי יד)

זה קבלה דרכו דייקא אורות נפלאים כשמש מהתפארת, וזהו אשת לפידות כי מכוחו נעשית כאש לפידים/כ"ה להקב"ה. (כנ"ל במלבי"ם)

(ע"כ לשונו ז"ל):

עד כאן ביאור חברותא לתורה רסט

מדבר קדמות לחיד"א – מערכת צד"י אות כו. צפורה אשת משה רבינו ע"ה נתגלגלה בדבורה, כמ"ש שכחת לקט בשם גלי רז"א. וזהו שכתוב [ודבורה] אשת לפידות, רמז למשה רבינו ע"ה שנתנה תורה על ידו בלפידים, ונקרא ברק וכו'. ופירשה דבורה מבעלה בעבור הנבואה, לתקן מה שהתרעמה על משה שפירש ממנה. ובאותו הדור ביטלו פריעה, לזאת באת דבורה לתקן שימולו בפריעה, כמ"ש בפרוע פרעות וראוי זה לצפורה כמ"ש האר"י ז"ל שנרמז בשמה "צור" על שם ותקח צפורה צר, ואותיות פ"ה גימטריא מילה, ולכן נתקנו ע"י דבורה. הרב הגדול מהר"ד בצמח דוד דף קט"ן ע"א, ע"ש באורך:

קהלת יעקב – דבורה אשה נביאה היתה גלגול צפורה אשת משה ועיין בערך צפורה:
שם אות ב' עוד היתה גלגול תמר וזהו והיא יושבת תחת תמר דבורה וגו' (שופטים ד' ה'), ועל כן אמרו רז"ל (תנא דבי אליהו פרק ט') שישבה תחת תמר משום יחוד לתקן מה שישבה תמר בפתח עינים ויחשבה לזונה ונתייחד עמה, גלגולי נשמות (הרמ"ע מפאנו):

היכן באמת ישבה דבורה ומדוע נקרא תומר דבורה

"והיא יושבת תחת תומר דבורה" ראה בעלי התוס' בראשית לה ח' ובתורה שבע"פ וישלח אות לט בשם מדרש שהוא אלון בכות שתחתיו נקברה דבורה מינקת רבקה.

וראה בראשית פרק לה ח' – ותמת דבורה מנקת רבקה – מי היתה מינקת זו (עפ"י ספר אשת חיל פרק נשים שהזכירו בתורה דבורה מינקת רבקה) מובא בספר הישר שהיא היתה דבורה בת עוץ. והיא היתה אחותו של איוב (למ"ד שאיוב היה בן עוץ) ועל זה נאמר באיוב ויבואו כל אחיותיו לנחמו. וחידוש מצינו במדרש אגדה (הובא בתורה שלמה בראשית לה אות לו) שהיא היתה אמא של רבקה. במדרש בראשית רבתי (עמוד קט) הובא שלדבורה מינקת רבקה היה אח ושמו היה אחותי, ולפני שנשא אשה נשבה ושלח לבן ופדאו ונתן לו שפחתו לאשה וילדה לו בת וקרא שמה זלפה. בתרגום יונתן הובא "ומיתת דבורה פידוגיתא דרבקה" פידוגיתא היינו מלמדת ומחנכת, ובזה יובן קצת כשיצאה רבקה מבית אביה הרי היתה בת ג שנים, ואינה צריכה מינקת. א"כ למה נאמר בפרשת חיי שרה וישלחו את רבקה אחותם ואת מניקתה? אלא הכוונה למחנכת. ועיין אברבנאל (לה א) שהיא היתה חכמה, ובעבור שהיתה אצלם במדרגת אמם בכו עליה. וכנראה שהיתה מינקת יעקב. לפי המבואר בספר נפלאות חדשות לרבי נח מינדיס מחותנו של הגר"א שביאר טעם שלא היה לרבקה חלב. עפ"י המבואר בילקוט בשם מדרש אבכיר (שעשו) "עד שהוא במעי אמו שתה דם נדתה" ופירש הטעם כי דם נעבר ונעשה חלב ועשו רצה שלרבקה לא יהיה חלב להניק את יעקב וימות, ועל עצמו לא חשש כיון שנולד עם שינים כמבואר בתרגום "וקרו שמה עשו מן בגלל דאטייליד כולו גמיר בשעיר רישא ודיקנין ושינין וככין". ולפי רש"י אותה שלחה רבקה לקרא ליעקב שיחזור מלבן ובדרך היא מתה. והרמב"ן כתב שלא מסתבר שתשלח אשה זקנה למרחק כל כך. והחזקוני (לז לד) כתב שמיד כשנולד יוסף נשלחה דבורה ושהתה עם יעקב בבית לבן כי לא רצה לחזור ולכן נענש על כבוד אב ואם. ומתה כשחזרה יחד עם יעקב וקברו אותה מתחת בית אל תחת אלון בכות ויקרא שמו אלון בכות. ועיין בעלי התוס' (בראשית לה ח') שמה שכתוב על דבורה הנביאה והיא יושבת תחת תומר דבורה, הכוונה לאלון דבורה המינקת דהיינו אלון בכות הנ"ל.

כ"ה קהלת יעקב – ערך לפ – לפיד נראה לי שהוא בחינת יסוד, וכן הרב בליקוטי תורה שופטים בפסוק ודבורה אשת לפידות, פירוש דבורה מלכות ובעלה יסוד ונקרא לפידות, ומבואר דיסוד נקרא לפידות, לשון לפיד אש שהוא לשון התלהבות, והתלהבות בא מבחינת יסוד ובית יוסף להבה, וכן במתן תורה היה קולות ולפידים קולות מצד התפארת שנקרא קול, ולפידים מצד היסוד, ועל כן כתיב במקום אחד (שמות י"ט ט"ז) קולות וברקים, ובמקום אחד (שם כ' ט"ז) קולות ולפידים, והכל אחד שברק הוא גם כן יסוד, ועל כן אמרו רז"ל שבעלה של דבורה הוא ברק, ונקרא ברק ונקרא לפידות והכל אחד רומז על יסוד, ועיין בערך לפידים בסמוך אות א' ב':

שם ערך לפידים – נראה מדברי הזהר יתרו דף פ"א ע"ב שהן בחינת גבורות המתגלים, שכתב וז"ל וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים בקדמיתא ברקים והשתא לפידים כלא חד,

